

C.S. LEWIS

HEVONEN JA POIKA

Suomennos Kaarina Helakisa

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

The Horse And His Boy Copyright © CS Lewis Pte Ltd 1954
Inside illustrations by Pauline Baynes copyright © CS Lewis Pte Ltd 1954

Cover art by Pauline Baynes, copyright © CS Lewis Pte Ltd 1965

The Chronicles of Narnia®, Narnia® and all book titles, characters and locales original to The Chronicles of Narnia, are trademarks of CS Lewis Pte Ltd. Use without permission is strictly prohibited.

Published by Otava Publishing Company under license from the CS Lewis Company Ltd.
www.narnia.com

Käännöstä tarkistanut Tarja Kontro 2005

Suomenkielinen laitos © Kustannusosakeyhtiö Otava 1977

ISBN 978-951-1-49939-8

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2024

SISÄLLYS

1. Kuinka Sastran matka alkoi	6
2. Tienvarren seikkailu	15
3. Tasbaanin porteilla	24
4. Sastra törmää narnialaisiin	32
5. Prinssi Koorin	41
6. Sastra muinaishautoilla	50
7. Aravis Tasbaanissa	57
8. Tisrokin linnassa	65
9. Aavikon poikki	72
10. Eteläisen rajamaan erakko	80
11. Kutsumaton matkakumppani.....	88
12. Sastra Narniassa.....	96
13. Anvardin taistelu	104
14. Kuinka Riiasta tuli viisaampi hevonen	113
15. Rabadas Naurunalainen	121

Ensimmäinen luku

KUINKA SASTRAN MATKA ALKOI

TÄMÄ ON KERTOMUS SEIKKAILUSTA, joka sattui Narniassa ja Kalormenissa ja niiden välisillä mailla niinä kultaisina aikoina, jolloin Peter oli Narnian ylikuninkaana ja Peterin veli ja kaksi sisarta hänen alaisinaan hallitsijoina.

Noina päivinä eleli eteläisessä Kalormenissa vähäisen merenpoukaman rantamailla köyhä kalastaja nimeltä Arsis, ja hänen kanssaan asui poika, joka kutsui Arsisia isäkseen. Pojan nimi oli Sastra. Aamulla Arsis tavallisesti meni veneelleen ja lähti kalaan, ja iltapäivisin hän valjasti aasinsa kärryjen eteen, kuormasi kalansaaliin kärryihin ja ajoi kilometrin verran etelään päin, kylään jossa myi kalaansa. Jos hän oli saanut tehdyksi hyviä kauppvoja, hän palasi kotiin jokseenkin hyväntuulisena eikä virkkanut Sastralle mitään, mutta jos kala oli käynyt kehnosti kaupaksi, kalastaja oli pojalle äreissään ja jopa löi häntä. Aina sitä jotakin torumista saattoi löytää, sillä Sastralla oli paljon töitä, verkon paikkuuta ja pesua, iltasen valmistusta, majan siivoamista.

Sastra ei juuri piitannut kotinsa eteläpuolisista seuduista, sillä hän oli pari kertaa käynyt Arsisin mukana kylällä ja tiesi, ettei siellä ollut mitään erityisen kiinnostavaa. Kylässä tapasi vain täsmälleen hänen isänsä kaltaisia miehiä – miehiä joilla oli yllään pitkä likainen takki, kippurakärkiset puukengät ja päässä turbaani. Verkkaisesti he haastelivat keskenään typeriltä kuulostavista asioista. Mutta sitäkin enemmän Sastraa kiinnosti kaikki pohjoisenpuoleinen, kukaan ei nimittäin koskaan mennyt sinne päin, eikä pojankaan ollut lupa omin nokkineen lähteä pohjoiseen. Istuskellessaan yksin tuvan edustalla verkonpaikkuussa Sastra usein tähysteli innoissaan pohjoiseen päin. Mitään muuta ei ollut näkyvissä kuin tasaiselle vuorenharjanteelle viettävä ruohikkoinen rinne ja vuoren takana taivas, jokunen lintu saattoi lennellä taivaalla.

Joskus kun Arsis oli paikalla, Sastra saattoi kysyä: »Isä, sano minulle mitä on kukkulan tuolla puolen?» Ja jos kalastaja oli pahalla tuulella, hän antoi pojalle korvapuustin ja käski tämän syventyä töihinsä. Mutta jos hän oli sopuisalla mielin, hän sanoi: »Voi poikani, älä anna typerien kysy-

mysten hämmentää mieltäsi. Näet muuan runoilijoistamme on lausunut: 'Utteruus on vaurauden lähde, mutta hän ken utelee seikkoja, jotka eivät häntä koske, hän luotsaa mielettömyyden purtta kohden köyhyiden karioita.'»

Sastra arveli, että kukkulan toisella puolen oli jokin suloinen salaisuus, jonka isä halusi häneltä kätkeä. Itse asiassa kalastaja puhui noin sen tähden, ettei hän tiennyt mitä pohjoisessa oli. Ei hän liioin siitä piitannut. Hän oli luonnoltaan sangen käytännöllinen.

Päivänä muutamana etelästä saapui muukalainen, joka ei muistuttanut ketään Sastran tuntemista miehistä. Tuntematon ratsasti hulmuharjaisella ja liehuvahäntäisellä papurikolla, jonka suitset ja jalustimet oli koristettu hopeaupotuksin. Silkkisen turbaanin keskustasta pisti esiin kypärän piikki, ja miehen yllä oli rengashaarniska. Kupeella riippui kaarisapeli ja selässä messingillä nastoitettu kilpi, ja miehen oikeassa kourassa sojotti peitsi. Hänen kasvonsa olivat tummat, mutta se ei Sastraa ihmetyttänyt, sillä kaikki kalormenilaiset ovat sennäköisiä. Sen sijaan poikaa kummastutti miehen parta: se oli värjätty karmiininpunaiseksi ja kiharrettu, ja se kimalsi hyväntuoksuisista öljyistä. Mutta muukalaisen paljaalla käsivarrella kiiltelevästä renkaasta Arsis tiesi, että tämä oli tarkaani eli suuri herra, ja hän polvistui tulokkaan eteen ja kumarsi niin syvään, että hänen partansa kosketti maata, ja Sastraa hän viittoi polvistumaan niin ikään.

Muukalainen pyysi yösijaa, eikä kalastaja sitä tohtinut häneltä kieltää. Hän pani parastaan pöytään tarkaanin illalliseksi (vaikkei tämä tuosta ateriasta suuriakaan ajatellut). Sastra sai kouraansa leivänpalan, ja isä hätisti hänet pois tuvasta, kuten tapahtui aina kun kalastajalla oli seuraa. Tällöin Sastra tavallisesti meni nukkumaan aasin viereen pieneen olkikattoiseen talliin. Mutta nyt oli vielä ihan liian varhaista panna maata, ja Sastra – joka ei ollut ikinä kuullutkaan, että oven takaa urkkiminen oli rumaa – istuutui tuvan seinustalle korva seinänrakosessa ja kuunteli mitä isot ihmiset puhuivat. Ja tällaista hän kuuli.

»Ja nyt, oi isäntäni», tarkaani sanoi, »aikomukseni on ostaa sinulta tuo poika.»

»Oi herra», kalastaja vastasi (ja isänsä imelän äänen kuullessaan Sastra oli näkevinään ahnaan ilmeen kohoavan hänen kasvoilleen), »mikä hinta saisi palvelijasi, niin köyhä kuin hän onkin, myymään orjuuteen oman poikansa, oman lihansa hedelmän? Eikö muuan runoilijoistamme olekin sanonut: 'Veri on vettä sakeampaa, oma siemen kalliimpi kiiltokiveäkin?'»

»Niin on», vieras vastasi yksikantaan. »Mutta yhtä lailla on muuan toinen runoilijamme lausunut: 'Ken yrittää viisasta harhauttaa, hän selän ruoskan alle kääntää.' Älä täytä vanhaa suutasi valhein. Tämä poika ei silmännähtävästi ole sinun poikasi, sillä sinun poskesi ovat yhtä mustanpuhuvat kuin minun, mutta poika on heleä ja valkoinen kuin nuo kurjat mutta näöltään kauniit barbaarit, jotka asustavat etäisessä pohjolassa.»

»Kuinka viisas onkaan se sana», kalastaja vastasi, »että miekan voi torjua kilvin, mutta viisaan katse lävistää lujimmankin suojamuurin. Tiedä siis, sinä pelottava vieraani, etten hirmuisessa köyhydessäni ole koskaan mennyt avioon eikä minulla ole lasta. Mutta samana vuonna, jolloin Tisrok (iäti hän eläköön!) aloitti ylevän ja armeliaan hallituskautensa yönä muutamana, kun kuu oli täysi, oli jumalten tahto riistää minut uniltani. Niinpä nousin vuoteesta tässä hökkelissäni ja astelin rannalle virkistyäkseni katselemalla vettä ja kuutamoa ja hengittämällä raitista ilmaa. Siinä samassa kuulin airojen loisketta muistuttavan äänen, se lähestyi minua veden poikki, ja sitten, kuinka ollakaan, heikon parkaisun. Kohta tämän jälkeen nousuvesi kiidätti rantaan pienen veneen, ja siinä oli ainoastaan valtavan nälän ja janon näännyttämä mies, joka näytti kuolleen vain hetkeä aikaisemmin (hän oli näet vielä lämmin), sekä tyhjä vesileili ja lapsi joka oli vielä elossa. 'Nämä onnettomat ovat epäilemättä pelastuneet jonkin suuren laivan haaksirikosta', arvelin, 'mutta jumalat ovat ihmeellisessä viisaudessaan halunneet tämän vanhemman nälkiinnyttävän itsensä, jotta lapsi säilyisi hengissä, ja lopulta maata nähdessään mies on menehtynyt.' Niinpä kun minä muistin, etteivät jumalat konsanaan jätä palkatta sitä ken hoivaa vähäosaista, ja kun sääli liikutti sydäntäni (palvelijasi on näet lempeäsydäminen mies) —»

»Lopeta tuo itsekehu», tarkaani keskeytti. »On kylliksi kun tiedän, että otit lapsen luoksesi ja että hänen tekemänsä työ on kymmenkertaisesti korvannut sinulle hänen päivittäisen leipänsä – kuten kuka hyvänsä saattaa nähdä. Ja nyt sanot minulle, minkä hinnan hänestä otat, minä näet olen tympääntynyt sinun lörpötyksiisi.»

»Lausuit itse viisaasti», Arsis vastasi, »että pojan työ on ollut minulle suunnattoman arvokasta. Tämä seikka on otettava huomioon hintaa sovitattaessa. Jos minä nyt myyn pojan, minun on epäilemättä joko vuokrattava tai ostettava toinen hänen sijaansa.»

»Maksan hänestä sinulle viisitoista hopearahaa, tarkaani sanoi.»

»Viisitoista!» Arsis huusi äänellä joka muistutti puolittain vinkaisua, puolittain rääkäisyä. »Viisitoista! Viisitoista hopearahaa vanhuuteni tur-

vasta ja silmäini ilosta! Älä ivaa minun harmaata partaani, niin tarkaani kuin oletkin. Hinta on seitsemänkymmentä.»

Tällä kohden Sastra nousi ja hiipi tiehensä. Hän oli kuullut kaiken minkä halusikin, hän oli näet usein kuunnellut miesten kinaa kylällä ja tiesi mitä tuleman piti. Hän oli vakuuttunut siitä, että Arsis loppujen lopuksi myisi hänet summalla, joka ylitti huomattavasti viisitoista hopearahaa mutta yhtä lailla alitti seitsemänkymmentä, ja että kalastajan ja tarkaanin tinkimiseen kuluisi tuntikausia.

Älä suotta kuvittele, että Sastrasta tuntui semmoiselta kuin sinusta ja minusta olisi tuntunut, jos olisimme juuri kuulleet miten vanhempamme aikovat kaupata meidät orjiksi. Ensinnäkään Sastran elämä ei entuudestaan ollut juuri orjan elämää kummempaa; hän arveli että suuren ratsun selässä saapunut muukalainen saattaisi olla hänelle kiltimpi kuin Arsis. Ja toiseksi: kertomus siitä miten Arsis oli löytänyt Sastran veneestä oli toisaalta kiihottanut, toisaalta huojentanut pojan mieltä. Häntä oli monesti painanut, ettei hän yrityksistään huolimatta ollut ikinä voinut rakastaa kalastajaa, ja hänhän tiesi, että pojan tuli rakastaa isäänsä. Ja nyt hän ei ilmeisesti ollut ensinkään sukua Arsisille. Tämä seikka vieritti raskaan kiven hänen sydämelteään.

»Hyvänen aika, minähän voin olla kuka tahansa», Sastra ajatteli. »Voin olla itsekin jonkun tarkaanin poika – tai Tisrokin poika (iäti hän eläköön!) – tai vaikka jonkun jumalan poika!»

Näitä miettiessään Sastra seisoj majan edustalla heinikossa. Hämärä tiheni joutuin, ja jokunen tähti oli jo syttynyt, mutta lännessä saattoi vielä nähdä kajottavan miltei sammuneen auringonlaskun. Vähän matkan päässä seisoskeli aasintallin seinän rautarenkaaseen löyhästi köytettynä tarkaanin hevonen ja söi ruohoa. Sastra maleksi hevosen luo ja taputti sen kaulaa. Se jatkoi ruohon nyhtämistä kiinnittämättä poikaan mitään huomiota.

Sitten Sastran mieleen juolahti uusi ajatus. »Mikähän tuo tarkaani oikein on miehiään», hän sanoi ääneen. »Olisi hienoa, jos hän olisi mukava. Joillakin suurten herrojen orjilla ei ole paljon mitään tehtävää. Niillä on komeat vaatteet, ja ne saavat lihaa syödäkseen joka päivä. Ehkäpä tarkaani ottaa minut jonakin päivänä mukaansa sotimaan, ja minä pelastan hänen henkensä taistelussa, ja sitten hän vapauttaa minut orjuudesta ja ottaa omaksi pojakseen ja antaa minulle palatsin ja sotavaunun ja rautaisen haarniskan. Mutta hän voi olla myös kamala ja julma mies. Hän saattaa lähettää minut kahleissa pellolle töihin. Voi kunpa tietäisin. Miten

saisin tietää? Lyön vaikka vetoa, että tämä hevonen tietää, jos se vain osaisi puhua minulle.»

Hevonen oli kohottanut päätään. Sastra siveli sen silkinpehmeää turpaa ja sanoi: »Voi kun *sinä* osaisit puhua, vanha kaveri.»

Ja sitten hän hetken ajan luuli näkevänsä unta, sillä ihan selvästi, vaikka hiljaa, hevonen sanoi: »Mutta osaanhan minä.»

Sastra tuijotti hevosen suuriin silmiin, ja hänen omat silmänsä laajenivat hämmästyksestä miltei samansuuruisiksi.

»Miten ihmeessä *sinä* olet puhumaan oppinut?» Sastra kysyi.

»Hys, ei saa puhua noin kovaa», hevonen vastasi. »Siellä mistä minä tulen, melkein kaikki eläimet puhuvat.»

»Mikä kumman paikka se semmoinen on?» Sastra kysyi.

»Narnia», hevonen vastasi. »Se on Narnian onnellinen maa, Narnia, jossa vuoret kasvavat kanervaa ja alavat maat ajuruohoa, Narnia, jossa joet ja kosteat laaksot kiemurtelevat, jossa sammaleiset rotkot ja syvät metsät kaikavat kääpiöiden vasarankalketta. Voi Narnian suloista ilmaa! Tunti Narniassa on ihanampi kuin tuhat vuotta Kalormenissa.» Hevonen lopetti puheensa hirnahdukseen, joka kuulosti melkein huokaukselta.

»Kuinka sinä tänne olet joutunut?» Sastra kysyi.

»Minut kaapattiin», hevonen sanoi. »Tai varastettiin tai ryöstettiin – sama se miksi sitä nimittää. Minä olin vasta varsa niihin aikoihin. Äitini varoitteli minua menemästä eteläisille rinnemaille, Arkkimaahan ja siitä loitommas, mutta enhän minä häntä totellut. Ja kautta leijonan harjan, karvaasti olen typeryydestäni saanut maksaa. Kaikki nämä vuodet olen ollut ihmisten orjana, olen salannut oikean luontoni ja teeskennellyt typerää ja älytöntä, semmoista kuin täkäläisten hevoset ovat.»

»Minkä takia et ole kertonut ihmisille, kuka olet?»

»En minä sentään niin hölmö ole – sen takia. Jos he olisivat ikinä saaneet tietää, että minä osaan puhua, he olisivat ruvenneet näyttämään minua markkinoilla ja vahtineet kahta ankarammin. Siinä olisi mennyt viimeinenkin pakomahdollisuus.»

»No mikset –, Sastra aloitti, mutta hevonen keskeytti hänet.

»Kuulehan nyt», se sanoi. »Meidän ei nyt pidä tuhrata aikaa joutavanpäiväisiin kysymyksiin. Sinähän halusit tietää minkälainen mies on minun isäntäni tarkaani Anradin. No, paha mies hän on. Ei kovin paha minulle, koska sotahevonen on liian kallis, jotta sitä voisi kohdella kuinka sattuu. Mutta sinun olisi kyllä parempi maata kuolleena tänä yönä kuin lähteä huomenissa orjaksi hänen taloonsa.»

»Sitten kai olisi viisainta karata», Sastra sanoi ja valahti kalpeaksi.

»Niin olisi, hevonen sanoi. »Mutta mikset karkaa minun kanssani?»

»Aiotko sinäkin lähteä tiehesi?» Sastra kysyi.

»Aion, jos sinä lähdet mukaani», hevonen vastasi. »Tämä on hyvä tilaisuus meille molemmille. Käsitähän, että jos minä karkaan ratsastajata, kaikki sanovat minut nähdessään: 'Ahaa, karkulainen', ja kiiruhtavat perääni minkä ehtivät. Mutta jos minulla on mies ratsaillani, voin onnistua pääsemään pakosalle. Ja siinä sinä voit auttaa minua. Toisaalta sinä taas et pääse pitkällekään noine surkeine koipinesi (kyllä ihmisillä onkin hullunkuriset jalat!), ennen kuin sinut saadaan kiinni. Mutta minun selästäni karistat kannoiltasi kenet tahansa tämän maan hevosen. Näin minä siis puolestani autan sinua. Otaksun muuten, että sinä osaat ratsastaa.»

»Osaan tietenkini», Sastra sanoi. »Tai olen minä ainakin aasilla ratsastanut.»

»Siis *millä* ihmeellä?» hevonen korskahti hyvin halveksivasti. (Tai tätä se tarkoitti. Itse asiassa puhe kuulosti hirnahdukselta: »Siis millä i-ha-ha-ha-hmee!» Puhuvien hevosten äänenpaino muuttuu aina hevosmaiseksi, kun ne ovat vihoissaan.)

»Toisin sanoen», hevonen jatkoi, »sinä siis *et osaa* ratsastaa. Se on huono juttu. Minun pitää opettaa sinua matkan varrella. Ellet osaa ratsastaa, niin osaatko pudota?»

»Kyllä kai kuka tahansa pudota osaa», Sastra sanoi.

»Tarkoitin että osaatko pudota ja nousta parkumatta ja kiivetä takaisin ratsaille ja pudota taas – silti yhtään pelkäämättä putoamista?»

»Minä – minä yritän», Sastra sanoi.

»Voi sinua olentoparkaa», hevonen virkkoi leppeämmällä äänellä. »Minä ihan unohdin, että sinä olet vasta varsa. Kyllä me sinusta ajan mittaan kelpo ratsastajan teemme. No niin – meidän ei pidä lähteä liikkeelle, ennen kuin Arsij ja isäntäni ovat unessa. Tällä välin voimme laatia suunnitelman. Minun isäntäni on matkalla pohjoiseen, isoon kaupunkiin, siis Tasbaaniin ja Tisrokin hoviin –»

»Kuule», Sastra keskeytti aika kauhistuneella äänellä. »Eikö sinun pitäisi sanoa 'iäti hän eläköön'?»

»Miten niin?» hevonen kysyi. »Minähän olen vapaa narnialainen. Miksi minun pitäisi puhua niin kuin orjat ja hölmöt puhuvat? En minä toivo Tisrokin elävän iän kaiken ja tiedän, ettei hän ikuisesti elä, toivoimpa minä sitä tai en. Ja näenhän minä, että sinäkin olet syntyjäsi etäisestä pohjolas-ta. Pois tämä etelän murre meidän puheestamme! Ja nyt ruvetaan laati-

maan suunnitelmia. Kuten sanoin, tuo minun ihmiseni on matkalla pohjoiseen päin ja Tasbaaniin.»

»Eikö meidän siinä tapauksessa olisi parasta lähteä etelään?»

»Ei minun mielestäni», hevonen sanoi. »Kas hänhän luulee, että minä olen yhtä typerä ja järjetön kuin hänen muut hevosensa. No jos nyt sellainen olisin, niin heti vapaaksi päästyäni lähtisin takaisin kohti kotitallia ja hevoshakaa ja tarkaanin palatsia, joka on kahden päivämatkan päässä etelässä päin. Sieltä hän minua lähtee etsimään. Hän ei unissaankaan kuvittelisi minun lähtevän omia aikojani pohjoiseen. Sitä paitsi hän melko varmaan otaksuu, että joku äskeisen kylän asukas on hänet nähtyään lähtenyt perään ja varastanut minut.»

»Eläköön», Sastra sanoi. »Sitten lähdetään pohjoiseen. Minä olen haikaillut sinne pääsyä kaiken ikääni.»

»Tietenkin olet», hevonen sanoi. »Se johtuu siitä että suonissasi virtaa pohjoinen veri. Olen varma että olet pohjoista sukua. Mutta puhutaan hiljaa. Luulen että miehet ovat pian unessa.»

»Voisin hiipiä takaisin kurkistamaan», Sastra ehdotti.

»Oiva tuuma», hevonen sanoi. »Mutta pidä varasi ettet jää kiinni.»

Oli jo koko lailla pimeämpää, ja ilta oli hiljainen – kuului vain rantaan lyövien aaltojen ääni. Sitä Sastra tuskin huomasi, koska hän oli kuunnellut sitä yötä päivää koko elinaikansa. Hän lähestyi majaa. Se näytti olevan pimeänä. Hän pysähtyi tuvan seinustalle kuulostelevaan, mutta sisällä oli äänetöntä. Kun hän kiersi toiselle seinustalle tuvan ainoan ikkunan taakse, hän erotti tuokion kuluttua vanhan kalastajan kuorsauksen tutun vingahtelun. Oli lystiä ajatella, että jos nyt kaikki sujuisi hyvin, hän ei tuota ääntä kuulisi enää ikinä. Sastra pidätteli hengitystään, olo tuntui ihan hitusen apealta, mutta samalla hyvin hilpeältä. Hän hiipi ruohikon poikki aasintallille, hapuili avainta paikasta jossa tiesi sen olevan piilossa, avasi oven ja löysi hevosen satulan ja ohjakset, jotka oli pantu yöksi lukkojen taakse talliin. Hän kumartui antamaan aasille suukon ja sanoi: »Olen suruissani, kun emme voi ottaa *sinua* mukaan.»

»Tulithan sinä sentään», hevonen sanoi kun Sastra palasi takaisin. »Minä jo rupesin ihmettelemään, mitä sinulle on tapahtunut.»

»Hain nämä sinun varusteesi tallista», Sastra vastasi. »Ja nyt sinun pitäisi selittää, kuinka sinut puetaan.»

Seuraavan tovin Sastra oli täydessä työn touhussa, varoi tarkoin kilistelemästä valjaita, ja hevonen opasti häntä: »Kiristä satulavyötä vähäsen», tai: »Siellä alempana on solki», tai: »Sinun täytyy lyhentää noita jalusti-